

UDK 81'42:007

Darinka Verdonik

Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko Univerze v Mariboru
darinka.verdonik@um.si

POMANJKLJIVO SPORAZUMEVANJE V IDEOLOŠKO VPETEM DISKURZU

Ideološko vpet diskurz je pogosto pospremljen s sovražnim in žaljivim govorom, hkrati pa zadeva družbeno izredno občutljive in pomembne teme. V članku raziskujemo, kaj se na ravni medsebojnega razumevanja in sporazumevanja dogaja v take vrste diskurzih, ter ugotavljamo, da gre za pomanjkljivo sporazumevanje na ravni makropropozicij, ki ga spodbujajo okoliščine, v katerih se aktivirajo emocije in tekmovalno vzdušje, ter prevelika osredotočenost nase namesto na naslovnika.

Gljučne besede: nesporazum, razumevanje, pomen

Ideological discourse is often full of hate speech and insults, even though it refers to socially very sensitive and important topics. In this article, I investigate interpersonal understanding and comprehension in ideological discourse. I find that miscommunication on the level of propositions is present. It is stimulated by circumstances that activate emotions and a competitive atmosphere, and by an excessive orientation towards oneself instead of the other.

Keywords: misunderstanding, comprehension, meaning

1 Uvod

Sporazumevanje lahko vidimo kot zadnjo stopničko na lestvici različnih ravni, ki so predmet jezikoslovnega raziskovanja, saj je krovni cilj vsake jezikovne izmenjave sporazumeti se v smislu uspešno izmenjati misli, informacije. V slovenističnem jezikoslovju je bilo sporazumevanje deležno nekaj pozornosti, za to razpravo pa so aktualne zlasti tiste publikacije, ki se ukvarjajo s problematiko razumevanja ali nesporazuma.

O. Kunst Gnamuš prevzame pogled Hermanna, po katerem je besedilo samo izrečeni predstavnik vsega tistega, kar je imel tvorec v mislih, in naslovnik mora na podlagi tega rekonstruirati celoto (Kunst Gnamuš 1984: 43). Tak pogled izhaja iz de Saussurjevega jezikovnega modela. V nadaljevanju pa vendarle opozori tudi, da naslovnik tvorčev pomen dopolni, razvije in nadgradi s svojimi izkušnjami (Kunst Gnamuš 1984: 45), kot izhaja iz tradicije tistih jezikoslovnih vej, ki preučujejo jezik v kontekstu (konverzacijska analiza, jezikovna pragmatika, Firthova šola ...). Na teh temeljih razvija pogled na razumevanje tudi J. Vogel (2004), ki povzema stališče teorije relevantnosti, da naloga naslovnika ni zaznavati in dekodirati, kaj je želel tvorec sporočiti, ampak mora zgraditi svojo lastno koherentno interpretacijo; je torej aktivni soustvarjalec sporočenega pomena. Podobno I. Ferbežar in M. Stabej (2008: 25) povzemata, da besedilo nima nekega določenega pomena, ki naj bi ga naslovnik samo odkril, ima le pomenski potencial, ki se uresničuje med procesom razumevanja. D. Verdonik (2005)

sporazumevanje predstavi s pomočjo Verschuerenove (2000) sheme različnih fizičnih, družbenih in mentalnih svetov, iz katerih tvorec in naslovnik opazujeta in posledično vedno nekoliko različno razumeta sporočilo. Podobno shemo razumetja povzameta I. Ferbežar in M. Stabej (2008).

Nesporazum je predstavljen kot negativni pol razumevanja. Tako kot že O. Kunst Gnamuš (1984) tudi D. Verdonik (2005) povzema, da popolno razumevanje ni mogoče, hkrati pa predpostavka, da je vsa naša komunikacija nesporazum, tudi ni plodna, zato opredeli nesporazum kot situacijo, ko se razumemo narobe, in ne kot situacijo, ko se ne razumemo popolnoma. Podobno I. Ferbežar in M. Stabej (2008) nerazumetje in nesporazum predstavita kot situacijo, ko skupna podlaga, skupne »črte pogleda« povsem umanjajo. Tudi M. Hladnik (2017) povzame, da nesporazume dojemamo kot napake, vendar hkrati opozarja, da so »v komunikaciji prej pravilo kot izjema« in da bi sporazumevanje »lahko definirali kot nenehno odpravljanje nesporazumov« (Hladnik 2017: 62). Razumevanje nesporazuma je tukaj torej širše in bolj dinamično vpeto v diskurz. Avtorji ločujejo razloge za nesporazume različno. D. Verdonik (2005) jih loči glede na ravni pomena, na katerih se pojavljajo, na nesporazume na ravni (1) narobe aktualiziranega dobesednega pomena, (2) napačnega razumevanja namenov tvorca (t. i. pragmatični pomen) in (3) različno interpretiranega implicitnega pomena. Podobno lahko razvrstimo razloge nesporazumov, ki jih navaja J. Vogel (2004). Pod (a) navaja vrsto nesporazumov, ki nastajajo zaradi naslovnikove težave z dobesednim pomenom (2004: 44), pod (b) sta dva od razlogov taka, da ju lahko pripišemo težavam pri razbiranju implicitnega pomena; zadnji razlog pa se nanaša na različno presojo o družbenih razmerjih in sporazumevalnem namenu in ga lahko uvrstimo na raven pragmatičnega pomena in namere. Podoben razlog nesporazumov navaja tudi O. Kunst Gnamuš (1984: 43), ko pravi, da nesporazum nastane, če »sporočevalec napačno oceni naslovnikovo vednost, njegove interese, vrednote in potrebe ter kadar je med obema velika družbena razdalja, zaradi katere različno razumeta in ocenita govorni položaj«. V medkulturnem kontekstu pa N. Povodnik (2008) ugotavlja, da se nesporazumi napajajo iz konkretnih, vidnih danosti, ki se jim ni mogoče izogniti, ter iz subjektivnih odzivov na te danosti, ki pa jih je mogoče zavestno usmerjati skozi samonadzor, samovzgojo, trud za večjo kulturno občutljivost in spoštovanje drugačnega. Skratka, s pragmatičnega vidika tako navedene avtorice kot pogosto tudi tuji avtorji navajajo kot ključno ugotovitev, da je razlog za nesporazum prevelika usmerjenost tvorca k sebi namesto k naslovníku oz. prevelika družbeno-kulturna razdalja med naslovníkoma. Delno sorodna je ugotovitev Hladnika (2017), ki raziskuje nesporazume v kontekstu prehoda iz tiskanega v elektronski medij in ugotavlja, da uporabniki zaradi preslabega poznavanja značilnosti novega medija, zakonitosti delovanja, nepisanih konvencij in ravnanja njegovih uporabnikov zaidejo v komunikacijske težave. Tudi pri teh razlogih za nesporazum gre za neki notranji manko tvorca, vendar tukaj ni izpostavljen družbeni in interakcijski, ampak individualni kognitivni vidik.

V tuji literaturi je nesporazum opredeljen kot situacija, ko se to, kar razume naslovník, in to, kar je želel sporočiti tvorec, ne ujema. Toda že zgornji pregled del slovenskih avtorjev na to temo kaže, da je spekter različnih problemov, ki nastajajo pri jezikovni komunikaciji, zelo širok in pojem nesporazuma preozek, da bi zaobjel vse: ne slišimo/

ne vidimo, napačno slišimo/vidimo, nič ne razumemo, le delno razumemo, narobe interpretiramo pomen, pripišemo napačno referenco, narobe interpretiramo ilokucijsko silo, ne poznamo družbeno-kulturnih komunikacijskih konvencij, posamičnega konteksta, nimamo potrebnega predhodnega védenja itd. Pri vseh navedenih težavah lahko ločimo tudi, do kolikšne mere se jih udeleženci v komunikaciji zavedajo: S. Blum-Kulka in E. Weizman (2003) opozarjata, da obstajajo tako očitni, prepoznani in popravljeni nesporazumi kot neprepoznani, nepopravljeni in samo potencialni nesporazumi, V. Hinnenkamp (2003) pa jih celo razvrsti po sedemstopenjski lestvici od odprtih, nemudoma prepoznanih in popravljenih nesporazumov do nesporazumov, ki sploh niso prepoznani. Vzporedno s pojmom nesporazuma (angl. *misunderstanding*) se je tako sčasoma začel širiti pojem *miscommunication*, ki ga bomo prevajali kot pomanjkljivo sporazumevanje. E. Weigand (1999) skuša vzpostaviti ločnico med njima na podlagi tega, ali je nesporazum prepoznan ali ne, drugi avtorji pa ju uporabljajo bodisi kot nadpomenko in podpomenko (npr. Mustajoki 2012) ali kot sopomenki (Coupland idr. 1991).

V tej razpravi uporabljamo termin pomanjkljivo sporazumevanje kot nadpomenko nesporazuma. Ne bomo se namreč ukvarjali z neposrednimi, prepoznanimi nesporazumi, kakršne E. Weigand (1999) opredeljuje kot tipične, pač pa s takimi, ki ostanejo prisotni in neprepoznani ves čas komunikacije. Slednje predstavlja tudi z analitskega postopka zahtevno nalogo, saj je vprašanje, kako dokazati pomanjkljivo sporazumevanje, ki ni nikjer v toku sporazumevanja s strani udeležencev prepoznano in popravljen. Na teoretski ravni so nas za raziskavo motivirale posamezne zabeležke, da naj bi bili v vsakdanji interakciji pripravljene tolerirati visok nivo nerazrešenih, potencialnih, latentnih nesporazumov (Blum-Kulka, Weizman 1992). Na empirični ravni nas je za raziskavo motiviralo gradivo, na katero smo naleteli. V letu 2015 se je na javni televiziji odvijalo odmevno televizijsko soočenje na temo Zakona o zakonski skupnosti, ki nosi v sebi mnoge značilnosti diskurzov, kakršni se širijo (tudi) prek družbenih omrežij, nanašajo pa se na teme, ki običajno sprožijo ideološko vpet diskurz (nacionalizmi, religije, spolne usmerjenosti), praviloma (tudi v izbranem gradivu) pospremljen s sovražnim govorom. Da bi bolje razumeli, kaj se na ravni sporazumevanja dogaja v take vrste diskurzih, smo se odločili raziskati, kako se v njih realizira pomanjkljivo sporazumevanje. Raziskovalna cilja, ki ju bomo skušali doseči, sta:

- dokazati, da gre v primeru ideološko vpetega diskurza za neprepoznano pomanjkljivo sporazumevanje med obema skupinama, in
- analizirati razloge za pomanjkljivo sporazumevanje v tovrstnih diskurzih.

Sledeč tema ciljema predstavljamo v naslednjem poglavju dosedanje raziskave na temo nesporazumov in pomanjkljivega sporazumevanja ter izpostavljam teoretsko smernico, ki ji bomo sledili. V tretjem poglavju predstavljamo gradivo in analitski postopek, v četrtem pa rezultate analize, s katerimi skušamo doseči prvi raziskovalni cilj. Skozi diskusijo v petem poglavju rezultate interpretiramo, s čimer sledimo drugemu raziskovalnemu cilju. Na koncu strnemo spoznanja.

2 Pomanjkljivo sporazumevanje

Obseg literature na temo nesporazuma in pomanjkljivega sporazumevanja je izredno obsežen in kvalitetne preglede najdemo v tuji literaturi (Tzanne 2000; Olsina 2002; House 2003). Zaradi omejitve prostora se tukaj osredotočamo na vprašanje, kako avtorji iz različnih disciplin razlagajo pomanjkljivo sporazumevanje in razloge zanj.

2.1 Različne ravni pomena

Najpogosteje, zlasti v pragmatiki, se avtorji približajo vprašanju nesporazuma z vidika tega, na katerih ravneh pomena se pojavlja. Pragmatika loči dve ravni: pomen, določen semantično, in silo, določeno pragmatično (Leech 1983; Thomas 1983). Z vidika nesporazuma pa avtorji opozarjajo še na tretjo raven, in sicer E. Weizman in S. Blum-Kulka (1992) poleg semantičnega pomena (o čem je govor, tj. propozicije, teme) in namena (ilokucijska sila) izpostavljata še način oz. ton, kako je nekaj mišljeno (npr. kot resno, igrivo, sarkastično).

Kasneje avtorji sledijo vedno bolj interdisciplinarnim pristopom. A. Tzanne (2000) tako še vedno ločuje pomen na semantični ravni ter silo na pragmatični, nato pa vsakega členu še bolj specifično: pomen na smisel in referenco, k sili pa poleg ilokucijske prišteva še medosebno, ki izhaja iz Hallidayeve medosebne funkcije in se nanaša na govorčev namen – bodisi da draži naslovnika, uporablja ironijo ipd., ter diskurzno silo, ki izhaja iz Hallidayeve besedilne funkcije, nanaša pa se na govorčev namen, vezan na organizacijo in upravljanje diskurza, npr. uvajanje nove teme.

2.2 Različni raziskovalni zorni koti

Interdisciplinarni pristop k problemu pomanjkljivega sporazumevanja zavzamejo tudi N. Coupland idr. (1991). V uvodu opozarjajo, da na pomanjkljivo sporazumevanje ne smemo gledati kot na nekaj deviantnega, kot odklon od ideala, saj je komunikacija sama po sebi pomanjkljiva, delna in problematična. Diskurz lahko na mnogih ravneh in z mnogih vidikov naleti na težave različne resnosti in zahtevnosti. V modelu, ki ga predstavljajo, se pomanjkljivemu sporazumevanju približajo z vidika različnih raziskovalnih zornih kotov.

Raven 1: Pomanjkljivo sporazumevanje lahko obravnavamo kot vseprisoten fenomen na ravni izmenjave pomena zaradi omejenih zmognosti koda in kanala, vzajemnega delovanja jezikovnega pomena in konteksta ter potrebe po kognitivni hevristiki pri kodiranju in dekodiranju. Gre za vgrajeno nepopolnost komunikacijske izmenjave.

Raven 2: Dejstvo je, da se udeleženci zavedajo posameznih izrazitejših neprimernosti v komunikaciji, kot so pretirane nejasnosti, težave z razumevanjem, zdrsi jezika, manjši nesporazumi, prekinjene vloge ... Pri tem gre za prepoznane komunikacijske motnje in prestopke oz. za t. i. tipični nesporazum, ki ga lahko popravimo.

Raven 3: Pomanjkljivo sporazumevanje lahko vidimo kot posledico osebne neprimernosti in posledično krivde: posameznik ima slabe jezikovne in komunikacijske kompetence, ni primerno pripravljen na komunikacijo, ima osebne probleme ali druge osebne značilnosti, ki vplivajo na njegovo komunikacijo tako, da jo vidimo kot odstopajočo od običajne.

Raven 4: Pomanjkljivo sporazumevanje je prisotno tudi, ko udeleženci strateško izrabljajo nesporazume in druge komunikacijske šibkosti, npr. kot bele laži, za ohranjanje pozitivne podobe drug drugega, s ciljem, da se ustvari dobro vzdušje in sodelovanje za skupne komunikacijske cilje.

Raven 5: Pomanjkljivo sporazumevanje je pogosto posledica medkulturnih razlik, pri čemer je treba medkulturno razumeti v smislu katerih koli kulturnih skupin na katerem koli področju človekovega delovanja, npr. delavci in menedžerji, pripadniki etničnih manjšin in policije, profesorji in študenti itd. (Thomas 1983). Kultura, ki ji posameznik pripada, ima komunikacijske posledice. Tukaj je identiteta posameznika definirana na družbeni, ne na osebni ravni. Pomanjkljivo sporazumevanje pri tem presegamo z učenjem o drugih kulturah, s spoznavanjem različnih družbenih praks.

Raven 6: Nazadnje lahko pomanjkljivo sporazumevanje vidimo kot posledico pripadnosti različnim ideološkim skupinam, pri čemer gre običajno za boj za moč in prevlado nad družbenimi in diskurzivnimi praksami. Coupland idr. (1999) na tej ravni ne ponujajo nobenega jasnega načina, kako bi pomanjkljivo sporazumevanje lahko presegli, razen skozi kritiko, ki jo daje sama analiza take komunikacije.

Ta model nam kaže, da je pojem pomanjkljivega sporazumevanja nemogoče opredeliti s preprosto definicijo, saj se nanaša na zelo raznolik nabor značilnosti komunikacije, njene izvore, kontekste in rezultate.

2.3 Modeli tvorjenja in interpretacije diskurza

V zadnjo skupino smo uvrstili avtorje, ki se vprašanju pomanjkljivega sporazumevanja približujejo skozi model, ki skuša ponazoriti procese tvorjenja in interpretacije diskurza. Tudi ti pristopi so praviloma interdisciplinarni. J. House (2003: 30) predstavlja kognitivni model, v katerem je procesiranje diskurza razdeljeno v devet enot, ki se začnejo s predstavitvijo celotnega sporazumevalnega konteksta in vsebine ter prek sporazumevalnih ciljev in izdelanih pričakovanj vodijo do samega dekodiranja pomena. Sledijo emotivna in kognitivna reakcija na prejeti pomen, nato izbira diskurzivne strategije in komunikacijskega načrta ter kodiranje in tvorjenje odziva.

Mustajokijev (2012) model je predstavljen ciklično in izhaja iz mentalnega sveta tvorca in naslovnika. To, kar tvorec hoče sporočiti, in to, kar je naslovnik dejansko razumel, ločuje kot dve različni enoti. Posebno in pomembno vlogo pa dobi spremljanje in ustvarjanje slike o naslovniku. Prav slednjo izkoristi za osrednjo točko razlage

pomanjkljivega sporazumevanja, saj naj bi bila slaba oz. napačna slika o naslovniku ključen razlog zanj, tvorec pa je s tem glavni nosilec »krivde« za pomanjkljivo sporazumevanje.

V slovenskem prostoru je bil pristop k razlagi pomanjkljivega sporazumevanja s pomočjo modelov razumevanja uporabljen v razpravi D. Verdonik (2010), ki se naslanja na znani van Dijkov in Kintschev (1983) model strategij razumevanja.

Razen naštetih najdemo seveda še številne druge pristope in raziskave pomanjkljivega sporazumevanja, od filozofskih (Klimova, Semradova 2012) prek psihološko-komunikoloških (Mortensen 1997) do čisto iz prakse izhajajočih (Boiarsky 2016).

3 Gradivo in metodologija

3.1 Gradivo

Gradivo predstavlja televizijsko soočenje na temo Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski skupnosti, v katerem je bila osrednja sporna točka sprememba definicije zakonske zveze iz življenjske skupnosti moža in žene v življenjsko skupnost dveh oseb. Soočenje se je odvijalo med referendumsko kampanjo, decembra 2015, na javni televiziji. Dostopno je na spletu. Traja uro in 45 minut, v njem pa so sodelovali predstavniki 35 od skupno 39 različnih organizacij, ki so aktivno sodelovale v referendumski kampanji, od političnih strank do bolj ali manj formalnih združenj, društev ipd. Iz tega sklepamo, da je gradivo z vidika zastopanosti različnih pogledov na problematiko reprezentativno.

Nastopajoči predstavniki v oddaji so bili razdeljeni v dve skupini: tiste, ki so zagovarjali predlagano spremembo (15), in tiste, ki so bili proti njej (20). Obe skupini sta bili ločeni tako, da je bila vsaka na svoji tribuni; tudi v analizi ju obravnavamo kot skupino **za** in skupino **proti**. Vodenje diskusije je bilo izključno tehnicistično, novinarica je samo natančno odmerjala čas vsakemu govorniku in tribuni, na noben način pa ni vsebinsko vodila diskusije niti posegala vanjo. V oddajo sta bila vključena tudi dva novinarska prispevka, ki ju izključimo iz analize.

Posebnost konteksta te TV-oddaje je, da temeljna namera obeh skupin ni prepričati nasprotno stran, ampak televizijsko publiko. Vendar prepričevalne strategije ne morejo vključevati samo predstavljanja lastnih trditev, ampak tudi ovrženje trditev nasprotne strani. Čeprav v članku ne analiziramo prepričevalnih strategij in argumentov, pa izhajamo iz stališča, da je ključen (in prvi) korak pri tem tudi ustrezno razumevanje nasprotne strani.

Gradivo smo pripravili za kvalitativno analizo, tako da smo ga segmentirali na izjave in transkribirali z orodjem Transcriber 1.5.1, kar nam je omogočalo, da smo ob analizi zapisa vedno imeli na voljo tudi avdio posnetek.

3.2 Potek analize

V empiričnem delu raziskave skušamo odgovoriti na prvo raziskovalno vprašanje in analizirati, na kak način se kaže pomanjkljivo sporazumevanje v našem gradivu. Pri tem se usmerjamo izključno v semantični nivo. Analiziramo ga na ravni makropropozicij, kot jih definirata van Dijk in Kintsch (1983: 189–233), in sicer kot povzetke propozicij, ki so izražene na ravni izjav, pridobljene z uporabo makropravil izbrisa, posploševanja in konstrukcije. Udeležene v diskurzu ločimo v dve skupini, za in proti, ter izdelamo makropropozicije za vsako.

Tematika soočenja je taka, da pride do izraza svetovnonazorska ali ideološka opredeljenost udeležencev. K ideološko vpetemu diskurzu se v analizi diskurza običajno pristopa skozi kritično analizo diskurza, ki razkriva, kako se ideologije skozi diskurz borijo za prevlado in kontrolo. Naša raziskava je osredotočena na vprašanje, koliko uspešno so se udeleženci sporazumeli, in pri tem izhajamo iz predpostavke, da se udeleženci pomanjkljivega sporazumevanja ne zavedajo in da je tudi teorija (ne) razumevanja analitični pristop, ki nam lahko dodatno osvetli procese, ki se odvijajo v ideološko vpetem diskurzu.

Zaradi narave gradiva moramo ozavestiti tudi lastno držo do njega. Odločno obsojamo sovražni govor, ki se pojavlja na več mestih, in osebne žalitve, uperjene proti posameznim nastopajočim v oddaji ali drugim. Do vseh ostalih izraženih stališč, mnenj ali podatkov obeh skupin zavestno zavzamemo objektivno držo ter jih na noben način ne vrednotimo, ne z vidika resničnosti, iskrenosti, primernosti ali kako drugače, ampak jih jemljemo kot pravico do izražanja različnih svetovnonazorskih, verskih in drugih prepričanj, vrednot in osebnih verjetij, ne glede ali se z njimi strinjamo, jim verjamejo, nas prepričajo ali ne.

Analiza je kvalitativna. V prvem delu izhajamo iz vprašanja, katere osnovne trditve izraža vsaka od skupin v zvezi s problemom. Postopek je sledeč:

- natančno poslušamo posnetek in zapišemo lastne interpretacije makropropozicij za vsako skupino posebej,
- preberemo izpisane makropropozicije ter jih: (a) organiziramo v skupine, ki se nanašajo na isto temo, (b) izločimo tiste, ki so preveč specifične ali postranske (omenjene mimogrede ali samo enkrat) oz. se ne nanašajo na poroke med neheteroseksualnimi,
- še enkrat preberemo transkripcijo in poslušamo posnetek ter natančno označimo, kateri del besedila sodi h kateri makropropoziciji,
- določenih delov besedila pri tem ne štejemo k nobeni makropropoziciji:
 - metabesedilo v vlogi povezovanja ali tvorjenja diskurza, upravljanja medosebnih odnosov itd.,
 - izrazi emocij, osebnih stališč, diskreditiranje nasprotnikov, žaljivke, opisi osebnih okoliščin ali izkušenj itd.,
 - pozivi k volitvam.

Nazadnje dodamo še kvantitativno analizo, kako pogosto je katera makropropozicija izražena in s strani koliko različnih oseb. Predpostavljamo namreč, da so makropropozicije, ki so večkrat izražene, bolj ključne za razumevanje, kako ena ali druga skupina razume problematiko.

V nadaljevanju kvalitativno analiziramo, kako se obe skupini ena drugi odzivata na prepoznane makropropozicije. Pri tem sledimo vprašanju: Ali lahko katerikoli del besedila razumemo kot primerno ekspliciten odziv na katero od makropropozicij nasprotne skupine, ki smo jih definirali v prvem delu analize? Ko rečemo »primerno ekspliciten«, mislimo, da se bodisi nanaša na isto temo, začne s podobnimi ali istimi ključnimi besedami ali podobno. Na najgloblji ravni lahko namreč skladno z Griceovim (1975) sporazumevalnim načelom relevantnosti vsak del besedila interpretiramo kot na tak ali drugačen način relevanten in posledično kot odziv na predhodni diskurz.

V tem delu analize označimo točne dele besedila, ki jih štejemo kot odziv na eno od makropropozicij nasprotne skupine, zberemo vse take odzive ter jih kvalitativno in kvantitativno ovrednotimo in na podlagi tega argumentiramo, ali kažejo ustrezno razumevanje makropropozicij nasprotne skupine ali ne.

4 Rezultati

4.1 Kako obe skupini razumeta poroke med neheteroseksualnimi

Za skupino **za** so neheteroseksualni manjšina. S tem ko bi pridobili pravico do poroke, bi dosegli njihovo bolj enakopravno vključenost v družbo in posledično bi bila družba kot celota bolj demokratična in enakopravna. Tako razumevanje izhaja iz tradicije, ki temelji v razsvetljenstvu – svoboda, enakost, bratstvo, vsi ljudje so rojeni enaki in imajo enake možnosti. Med makropropozicijami skupine **za** najdemo tri, ki smo jih opredelili pod temo enakosti.

Naslednji zelo pogosti makropropoziciji skupine **za** se nanašata na družbo (predlog zakona ne bo odvzel nobenih obstoječih pravic državljanom RS) in na otroke (zanje je najpomembnejše, da živijo v ljubeči družini). Gre za odziva na makropropozicije nasprotne skupine.

Makropropozicije, ki se nanašajo na poroko in neheteroseksualnost, so manj pogosto izražene. Prva poudarja pomen ljubezni kot temelja družine, druga pa, da neheteroseksualnost ni izbira, ampak je prirojena. Podrobneje so makropropozicije skupine **za** predstavljene v tabeli 1.

Tabela 1: Makropropozicije skupine za.

ID	Makropropozicija	Koliko govorcev jo izrazi	Koliko-krat je izražena
Poroka-1	Družina je ljubezen, ne glede na spolno usmerjenost.	2	2
Poroka-2	Dve osebi, ki se imata radi, se imata pravico poročiti, ne glede na spol ali spolno usmerjenost.	2	2
Otroci-1	Za otroke je najpomembneje, da živijo v ljubeči družini. Neheteroseksualni so enako primerni starši kot heteroseksualni.	5	10
Enakost-1	Neheteroseksualni so manjšina, ki je stigmatizirana in nima istih pravic kot heteroseksualna večina.	9	14
Enakost-2	Predlagani zakon prinaša enakost pred zakonom in zagotavlja pravice do zdravstvenega zavarovanja po družinskem članu, nadomestila za nego, vdovske pokojnine, odškodnine v primeru smrti itd.	4	4
Enakost-3	Predlog zakona bo naredil našo družbo bolj sprejemajočo, enakopravno in strpno. Družba, ki neheteroseksualnim ne zagotavlja enakih pravic kot heteroseksualnim, ni takšna družba.	8	15
Družba-1	Predlagani zakon ne odvzema nobenih pravic, ampak samo širi obstoječe pravice na neheteroseksualno manjšino.	8	10
Istospolnost-1	Neheteroseksualnost je bila vedno prisotna v človeški družbi, je naravna in se lahko zgodi komurkoli.	4	6

Skupina **proti** najpogosteje izraža makropropozicijo, da otroci potrebujejo očeta in mamo različnih spolov. S tem povezani sta naslednji zelo pogosti makropropoziciji, da predlagani zakon ogroža pojmovanje družine v naši družbi in bo vplival na to, kaj in kako se bodo otroci v šoli učili o družini. Obe skupini torej govorita o povsem različnih stvareh: ena o manjšini in enakopravnosti družbe, druga o otrocih in pojmovanju družine v družbi.

Da bolj razumemo kognitivni kontekst skupine **proti**, pogledjmo na problematiko iz vidika osebe, ki ima globoko, arhetipsko predstavo oz. prepričanje, da družino sestavljata mož, žena in potencialno še otroci, oz. izhaja iz arhetipa moškega in ženske. Tako predstavo utrjuje krščanstvo, kjer je pojem (tradicionalne) družine izredno poudarjen. Iz diskurza je razvidno, da je za skupino **proti** ideja, da je lahko družina skupnost dveh oseb kateregakoli spola, povsem nesprejemljiva, ker trči ob neke močne vrednote in arhetipe. Še bolj nesprejemljivo ji je, da bi bil kak otrok posvojen v drugače konstituirano družino, kot je tradicionalna.

Makropropozicije, da bo zakon vplival na to, kaj bodo o družini učili v šolah, in da širi ideologijo teorije spola v družbo, je težje relevantno vpeti v kontekst, zato smo si pomagali z dodatnim gradivom. V pomoč so nam bile predpostavke, ki niso izražene nikjer skozi oddajo, so pa bile v istem letu predstavljene v članku znanega katoliškega predstavnika. Čeprav vsebujejo elemente sovražnega govora, jih je za ustrezno razumevanje kognitivnega konteksta skupine **proti** treba predstaviti. Štuhec (2015) izpostavlja, da se lahko zlasti mladi in otroci, ki še iščejo svojo identiteto, prehitro odločijo za neheterospolno usmerjenost, če so izpostavljeni tovrstni »propagandi«, ter da so neheteroseksualni v javnosti nesorazmerno pogosto predstavljeni glede na njihov odstotek v družbi in da to predstavlja napad na vrednote krščanstva. Ta kognitivni kontekst ima torej tudi emotivni naboj, (1) strah pred napadom na vrednote in verska prepričanja ter (2) strah, da bodo otroci in mladina zavedeni. Relevantnost makropropozicij, vezanih na temo družbe, je treba iskati znotraj tega emotivno-kognitivnega konteksta. Podrobneje so makropropozicije skupine **proti** predstavljene v tabeli 2.

Tabela 2: Makropropozicije skupine **proti**.

ID	Makropropozicija	Koliko govorcev jo izrazi	Koliko-krat je izražena
Otroci-1	Referendum ni o pravicah neheteroseksualnih, ampak o posvojitvah. Z nasprotovanjem predlogu zakona ne nasprotujemo pravicam neheteroseksualnih.	6	11
Otroci-2	Skozi ta predlog skuša skupina ljudi zadovoljiti svojo potrebo po otroku, ki ga ne morejo imeti po naravni poti.	2	2
Otroci-3	Otroci potrebujeata očeta in mamo različnih spolov, to je njihova pravica in ta predlog zakona jim jo odvzema.	12	14
Otroci-4	Otroci v heteroseksualnih družinah se razvijajo bolje kot v neheteroseksualnih.	3	3
Družba-1	Predlog zakona ogroža pojmovanje družine v družbi in posledično celotno družbo.	6	8

Družba-2	Predlog zakona bo vplival na to, kako bodo v šolah otroke učili o družini.	7	9
Družba-3	Predlog zakona širi ideologijo teorije spola.	3	4
Družba-4	Za predlogom zakona stoji LGBT-lobi, katerega cilj je uničiti družino.	2	2
Družba-5	V državah, kjer je bil sprejet podoben zakon, se širijo negativne posledice.	4	4

4.2 Kako se obe skupini odzivata na makropropozicije nasprotne strani

Najpogostejši odziv skupine **za** je, da se nič ne bo spremenilo, da bomo še vedno možje in žene. To izrazi več udeležencev na več mestih, interpretirali smo kot odziv na makropropozicijo družba-1 skupine **proti**. Tak odziv je zelo splošen in nedoločen ter ne kaže ustreznega razumevanja strahov, prepričanj in predpostavk skupine **proti**, kot smo jih predstavili zgoraj. Lahko torej predpostavimo, da je skupina **za** sicer ustrezno razumela, da se skupina **proti** boji sprememb, ni pa razumela, od kot ti strahovi izhajajo, saj ne poda nobenega protiargumenta, kot bi bil na primer, kako razlagata pojem družine stroka in znanost, koliko lahko zakon vpliva na javno percepcijo pojma družine, ali bo zakon dejansko prinesel kakšne spremembe, ki se tičejo družin nasploh, ipd.

Na makropropozicijo, da bo zakon vplival na to, kaj bodo v šolah otroke učili o družini, skupina **za** odgovarja, da spremenjeni štirje člani tega ne predvidevajo, implicitno pa je odgovor na to tudi, da se neheteroseksualni rodijo taki, kar nagovarja zgoraj prepoznani strah skupine **proti**, da bi otroke in mlade skozi učenje lahko zavedli v neheteroseksualnost.

Pomembna makropropozicija skupine **proti** je, da imajo otroci pravico do staršev obeh spolov. Neposredni odziv skupine **za** na to je samo en, ki pravi, da spolna usmerjenost ni kategorija, ki bi določala, ali je nekdo primeren starš ali ne. Ostali odgovori so posredni: namesto tega moramo govoriti o pravicah otrok, da svobodno izrazijo svojo spolno usmerjenost; otroke je treba ljubiti itd. Skupina **za** ustrezno prepozna, kje je točka, ki je skupini **proti** pomembna, se pa – razen v enem primeru – vsebinsko zelo nedoločno, posplošeno ali z zastranjevanjem odziva na trditev, ne izraža pa protiargumentov, kot bi bili na primer, kako se otroci razvijajo v neheteroseksualnih družinah, kakšne so izkušnje v tujini, kako deluje sistem posvajanja otrok v Sloveniji, kako centri za socialno delo gledajo na problematiko itd.

Na drugo najpogosteje izraženo makropropozicijo skupine **proti**, da je tema referendumu v resnici posvajanje otrok, se skupina **za** odzove petkrat. Delno ali sploh ne se skupina **za** odzove tudi na makropropozicije družba-3, -4 in -5. Primeren odziv lahko zasledimo na makropropoziciji otroci-2 in otroci-4. Odzivi skupine **za** so podrobneje predstavljeni v tabeli 3.

Tabela 3: Odzivi skupine **za** na prepoznane makropropozicije skupine **proti**.

Makropropozicija skupine proti	Odziv skupine za
Otroci-1 (11-krat)	Ta referendum ni o posvojitvah, šolskem kurikulumu, pravicah otrok, ampak o poroki. (2) Nočem enakih pravic, hočem iste pravice. (1) Zakon govori o pravicah do vdovske pokojnine in drugih socialnih transferjih za neheteroseksualne. (1) Referendum govori o otrocih, toda ti otroci smo mi, mladi, ki želimo živeti v enakopravni družbi. (1)
Otroci-2 (2-krat)	Večina neheteroseksualnih si želi poroke, ne pa tudi otrok (2). Veliko parov čaka na posvojitve in le malo otrok je posvojenih, zato je zelo majhna verjetnost, da bo kdaj kak neheteroseksualni par posvojil otroka. (1)
Otroci-3 (14-krat)	Spolna usmerjenost ni kategorija, po kateri bi sodili, ali je nekdo primeren starš ali ne (1). Pravica otrok je, da živijo v ljubeči družini (1). Mislimo moramo tudi na pravice otrok, ki odraščajo in razvijajo neheteroseksualno spolno usmerjenost. (3) Za otroka je bolje, če živi v neheteroseksualni družini kot samo z enim staršem. (1) Otroci imajo starše radi zaradi njihove ljubezni in vrednot, ne zaradi spolne usmerjenosti (1). Nasprotna skupina govori, kot da hoče nekdo ukrasti otroke iz družin in jih dati neheteroseksualnim – to je politično motiviran govor. (1)
Otroci-4 (3-krat)	Mnogi strokovnjaki so ugotovili, da se otroci v neheteroseksualnih družinah razvijajo enako dobro kot v heteroseksualnih. (2) Za razvoj otroka je ključno ljubeče in varno okolje. (2) Neheteroseksualni privzgojijo enake vrednote otrokom kot heteroseksualni. (1)
Družba-1 (8-krat)	Predlog zakona ne spreminja ničesar za večino, ampak se nanaša samo na pravice neheteroseksualnih. (13)
Družba-2 (9-krat)	Neheteroseksualni se rodijo, ne naredijo. (1) Če uporabimo Google, lahko sami pogledamo, kateri štirje člani se spreminjajo, in vidimo, da ni omenjeno nič o tem, kaj se bo učilo v šolah. (1)
Družba-3 (4-krat)	Kot neheteroseksualna oseba se ne čutim zlorabljen od nobene ideologije. (1) Kot neheteroseksualna mama ne učim otroka teorije spola in ne razumem, kaj to je (1).
Družba-4 (2-krat)	Živim oprto neheteroseksualno življenje in me nikoli ni kontaktiral noben LGBT-lobi. (1)
Družba-5 (4-krat)	Ni odziva.

Skupina **proti** se najpogosteje odzove na makropropozicijo skupine **za**, da se s predlogom zakona ne bo nič spremenilo. Skupina **proti** to eksplicitno zanika in navaja primere, kaj naj bi se spremenilo. Naslednji najpogostejši odziv skupine **proti** je na trditev, da je za otroke pomembno, da živijo v ljubeči družini, kjer odgovarjajo, da otroci potrebujejo figuro očeta in mame. V obeh primerih gre za odzivanje na kontraargumente skupine **za** in za zagovarjanje lastnih stališč.

Izvorno predstavljene poglede skupine **za** predstavljajo makropropozicije, ki se nanašajo na enakost. Samo en odziv skupine **proti** kaže, da je ta posameznik razumel kognitivni kontekst, iz katerega izhajajo te makropropozicije, za ostale udeležence pa lahko rečemo, da niso znali ustrezno ukontekstirati prepričanj, idealov ali vrednot članov skupine **za** in da gledajo na problematiko izključno iz zelo specifičnega vidika, ki zadeva posvojitve otrok.

Za večino preostalih trditev skupine **za** iz skupine **proti** bodisi sploh ni nobenih odzivov bodisi so samo posamični ali pa celo izražajo homofobijo in sovražni govor. Skupina **proti** je bolj osredotočena na predstavljanje svojih lastnih pogledov na problematiko in manj na odzivanje na argumente nasprotne skupine, medtem ko pri skupini **za** zasledimo več kontraargumentiranja. To lahko preverimo tudi kvantitativno: 29 % besedila skupine **proti** smo označili kot odzive na prepoznane makropropozicije skupine **za**, medtem ko smo pri skupini **za** kot odzive nasprotni skupini označili skoraj 10 % več besedila, 37 %. Odzivi skupine **proti** so podrobno predstavljeni v tabeli 4.

Tabela 4: Odzivi skupine **proti** na prepoznane makropropozicije skupine **za**.

Makropropozicija skupine za	Odziv skupine proti
Poroka-1 (2-krat)	Sovražni govor.
Poroka-2 (2-krat)	Poroka je slavje, zakonska zveza pa je nekaj drugega.
Otroci-1 (10-krat)	Moški ne more biti otroku mama in ženska ne more biti otroku oče. (3) Otroci v neheteroseksualnih družinah so manj uspešni kot otroci v heteroseksualnih. (1)
Enakost-1 (14-krat)	Pred zakonom smo že vsi enakopravni, saj se lahko vsi poročimo pod istimi pogoji. (1)
Enakost-2 (4-krat)	Iste pravice neheteroseksualnih se lahko hitreje uredijo drugače, ne da se spremeni Zakon o zakonski zvezi. (1) Cilj predloga zakona je, da bi lahko neheteroseksualni pridobivali otroke s posvojitvijo ali kako drugače. (2)
Enakost-3 (15-krat)	Predlog zakona prinaša neenakopravnost za otroke, ki bodo posvojeni v neheteroseksualne družine. (1) Spremeniti družino kot osnovni gradnik družbe je regresivno.(1)

Družba-1 (10-krat)	Ni res, da se ne bo nič spremenilo za družbo: spremenilo se bo, kaj bodo otroke učili v šolah, ne bomo več obravnavani kot možje, žene, očetje, mame, ampak kot oseba ena, oseba dve, širila se bo ideologija teorije spola, LGBT-lobi bo pridobival moč. (9)
Neheteroseksualnost-1 (6-krat)	Ni odziva.

Zaključimo lahko, da je v nekaterih ključnih vidikih prepoznati zelo slabo razumevanje nasprotne strani, zlasti tam, kjer pridejo do izraza različni svetovnonazorski oz. verski pogledi na svet. Skupina **za** tako zelo slabo prepoznava pomen pojma tradicionalno koncipirane družine za skupino **proti**, skupina **proti** pa ne prepozna, na kak način o pojmu enakopravnosti družbe razmišlja skupina **za**.

5 Diskusija

V diskusiji se bomo osredotočili na vprašanje, kaj so razlogi za pomanjkljivo komunikacijo in kako jo lahko presežemo. Čeprav je gradivo precej specifično, imamo opravka s podobnimi ideološko vpetimi diskurzi, zlasti prek uporabniških spletnih vsebin, dnevno.

V diskusiji izhajamo iz sheme pomanjkljivega sporazumevanja, ki jo predstavijo N. Coupland idr. (1992). Šesta raven te sheme izpostavlja pomanjkljivo sporazumevanje, ki nastane zaradi pripadnosti različnim ideološkim skupinam. V našem gradivu imamo takšno situacijo in gotovo je to eden od pomembnih razlogov, zakaj je sporazumevanje pomanjkljivo. Vendar N. Coupland idr. (1991) ob tem niso optimistični, saj zaključujejo, da se na tej ravni ne ponuja noben jasen način, kako bi pomanjkljivo sporazumevanje lahko presegli, edino pot vidijo skozi stalno kritiko diskurznih praks. V tej raziskavi smo izbrali drugačno pot. Izhajamo iz stališča, da pomanjkljivo sporazumevanje/nesporazum v ideološko vpetem diskurzu praviloma ni prepoznan in da je prvi korak, da se zavemo, kako zelo smo omejeni v svojem razumevanju drugega, ko stojimo na nasprotnih si ideoloških bregovih, ter skušamo bolje spoznati kognitivno-emosivni kontekst tistega, s katerim komuniciramo.

N. Coupland idr. (1991) kot posebno raven pomanjkljivega sporazumevanja navajajo tudi medkulturno komunikacijo, pri čemer se nanašajo na razlike med katerimi koli kulturnimi skupinami na katerem koli področju človekovega delovanja. Iz tega vidika lahko tudi v našem gradivu zajeti skupini govorcev uvrstimo v vsaj dve različni kulturni skupini, konservativno in liberalno. Tudi na tej ravni se pot k boljšemu sporazumevanju kaže skozi učenje o drugačnih miselnih in duhovnih okvirih, kot so naši.

Razloge za pomanjkljivo sporazumevanje lahko iščemo tudi v vgrajeni nepopolnosti komunikacijske izmenjave, kot jo N. Coupland idr. (1991) omenjajo v okviru prve ravni. Sem lahko dodamo tudi komunikacijske konvencije: določene stvari v komunikaciji

po pravilu ostanejo predpostavljene. Prepričanja, vrednote, verjetja ipd. predstavljajo stvari, ki jih morajo naslovniki implicitno razbrati, kar zahteva posebno občutljivost za interpretiranje implicitno sporočenega pomena.

S tem pridemo do tretje ravni, na kateri N. Coupland idr. (1991) opredelijo pomanjkljivo sporazumevanje kot posledico osebnostnih pomanjkljivosti, kot premajhno pripravljenost na razumevanje drugega, kot nejasno in nekoherentno izražanje ... V analizi smo se sicer ukvarjali s pomanjkljivim sporazumevanjem na ravni skupin, ne na ravni posameznika, vseeno pa lahko sklenemo, da bi lahko mnogi posamezniki, vključeni v diskurz, svoje replike predstavili bolj jasno, razumljivo in koherentno vpeto v diskurz. K temu je mnogo pripomoglo dejstvo, da je bilo veliko udeležencev v soočenju neizkušenih v javnem nastopanju in v podobnih debatnih situacijah ter so morali veliko energije porabiti za obvladovanje treme in iskanje primernih retoričnih vzorcev, pri nekaterih pa se vidi tudi pomanjkljivo poznavanje kulture govora v javnosti in prenašanje diskurznega sloga iz konfliktnih zasebnih situacij v javni diskurz.

Pomanjkanje pripravljenosti na sprejemanje drugačnih mnenj spodbujajo tudi zunanje okoliščine diskurza. Analizirali smo javno televizijsko soočenje, v katerem je konflikt med obema skupinama še dodatno poudarjen in katerega cilj ni razreševanje konflikta, ampak prej tekmovalnost in medijska senzacionalnost. Vse to spodbuja tekmovalno, sovražno vzdušje in emocionalno vzbujenost nastopajočih. J. House (2003) opozarja, da emocionalna reakcija pogosto spremlja nesporazume, in v svojem modelu razumevanja izpostavi vpliv emocionalne reakcije, ki spremlja interpretacijo, na (ne)uspešno sporazumevanje. Tudi okoliščine, ki poudarjajo konflikt, tekmovalnost in spodbujajo emocionalne reakcije, so torej eden od pomembnih razlogov za pomanjkljivo sporazumevanje.

S tem smo prišli do vloge novinarka in uredništva oz. medija, saj so ti akterji ključni pri vzpostavljanju zunanjih okoliščin. Novinarka se je umaknila iz vsebinske debate in pogosto niti ni prepoznavala niti ustrezno reagirala na sovražni in žaljiv govor, ki je še dodano sprožal emocionalne reakcije. Vzpostavljanje tekmovalnega konteksta s športnimi pravili interakcije in novinarko v vlogi sodnika, ki odmerja čas, je naslednji okoliščinski element, ki spodbuja tekmovalnost. Ključen vpliv na diskurz pa uredniki in medij izvedejo tudi skozi izbiro nastopajočih v oddaji, ki je bila v danem primeru povsem nekritična in določeni nastopajoči s svojimi replikami tako rekoč provocirajo emotivni odziv. Novinarka, uredniki in medij kot tisti, ki imajo največjo moč nad diskurzom in njegovim potekom, nosijo enako kot vsi nastopajoči svoj delež odgovornosti.

6 Zaključek

Pomanjkljivo sporazumevanje, ki smo ga analizirali, je zelo posebno v primerjavi s predhodnimi analizami, saj ne gre za nekaj izbranih sekvenc interakcije, kjer se pojavljajo nesporazumi, ampak je vezano na celotno interakcijo, predpostavljamo, da niti ne omejeno samo na analizirano gradivo, ampak razširjeno tudi na druge diskurze z isto tematiko. Prav tako pomanjkljivo sporazumevanje ni omejeno samo na dva

posameznika v interakciji, ampak na dve skupini ljudi. Pri ideološko vpetem diskurzu torej obstaja pomanjkljivo sporazumevanje na dveh makroravnih: na makroravni diskurza in na makroravni udeležencev, pripadnikov različnih ideoloških skupin. Sami smo ga prepoznavali skozi analizo makropropozicij ter izključno na ravni pomena, ki jo lahko opredelimo kot semantično. Na pragmatični ravni pomena analize nismo delali. Čeprav je pomanjkljivo sporazumevanje na ravni makropropozicij težko prepoznati in dokazati, pa ima neprimerno večji vpliv oziroma perlokucijski učinek kot tipski, v okviru interakcije razrešeni nesporazum.

Tudi načini, kako pomanjkljivo sporazumevanje v takih primerih preseči, niso enostavni. Ključna ovira je aktiviranje emocij in tekmovalnega vzdušja, ki je bilo v oddaji, ki smo jo analizirali, še dodatno spodbujeno z nekaterimi uredniškimi potezami. Šele če se emocije umirijo, lahko dosežemo okoliščine, v katerih se aktivira pripravljenost na sprejemanje in učenje o nazorskih, vrednostnih, verskih, kulturnih in drugih pogledih na svet, ki so drugačni od našega, kar je ključno za preseganje pomanjkljivega sporazumevanja ob ideološko vpetem ali medkulturnem diskurzu. Prvi korak pa je zagotovo ozaveščanje o tovrstnem pomanjkljivem sporazumevanju.

VIRI IN LITERATURA

- Shoshana BLUM-KULKA, Elda WEIZMAN, 2003: Misunderstandings in political interviews. *Misunderstanding in Social Life: Discourse Approaches to Problematic Talk*. Ur. J. House, G. Kasper, S. Ross. Harlow: Person Education Limited. 107–28.
- Carolyn R. BOIARSKY, 2016: *Risk Communication and Miscommunication: Case Studies in Science, Technology, Engineering, Government and Community Organizations*. Boulder: University Press of Colorado.
- Nikolas COUPLAND, Howard GILES, John M. WIEMANN, 1991: Talk as “problem” and communication as miscommunication: An integrative analysis. *Miscommunication and Problematic Talk*. Ur. N. Coupland, H. Giles, J. M. Wiemann. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
- Teun A. VAN DIJK, Walter KINTSCH, 1983: *Strategies of Discourse Comprehension*. New York, London: Academic Press.
- Ina FERBEŽAR, Marko STABEJ, 2008: Razumeti razumevanje. *Jezik in slovnost* 53/1. 15–31.
- Paul H. GRICE, 1975: Logic and conversation. *Syntax and semantics 3: speech acts*. Ur. P. Cole in J. L. Morgan. New York: Academic Press. 41–58.
- Volke HINNENKAMP, 2003: Misunderstandings: interactional structure and strategic resources. *Misunderstanding in Social Life: Discourse Approaches to Problematic Talk*. Ur. J. House, G. Kasper, S. Ross. Harlow: Person Education Limited. 57–81.
- Miran HLADNIK, 2017: Nesporazumi z medijem. *Primerjalna književnost* 40/1. 59–75.
- Juliane HOUSE, 2003: Misunderstanding in intercultural university encounters. *Misunderstanding in Social Life: Discourse Approaches to Problematic Talk*. Ur. J. House, G. Kasper, S. Ross. Harlow: Person Education Limited. 22–56.

- Blanka FRYDRYCHOVA KLIMOVA, Ilona SEMRAĐOVA, 2012: Barriers to communication. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 31. 207–11.
- Olga KUNST GNAMUŠ, 1983: *Govorno dejanje – družbeno dejanje: Komunikacijski model jezikovne vzgoje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja Ljubljana.
- Geoffrey LEECH, 1983: *Principles of pragmatics*. New York: Addison Wesley Longman Publishing.
- David C. MORTENSEN, 1997. *Miscommunication*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Arto MUSTAJOKI, 2012: A speaker-oriented multidimensional approach to risks and causes of miscommunication. *Language and Dialogue* 2/2. 216–43.
- Eva CODÓ OLSINA, 2002: Managing understanding in intercultural talk: An empirical approach to miscommunication. *Atlantis* 24/2. 37–57.
- Natalija POVODNIK, 2007: Kulturni nesporazumi v socialnem delu. *Socialno delo* 46/3. 117–23.
- Ivan Janez ŠTUHEC, 2015: Fenomen homoseksualnosti in moralni kriteriji za njegovo družbeno umestitev. *Bogoslovni vestnik* 75/3.
- Jenny THOMAS, 1983: Cross-cultural pragmatic failure. *Applied Linguistics* 4/2. 91–112.
- Angeliki TZANNE, 2000: *Talking at Cross-Purposes: The Dynamics of Miscommunication*. Amsterdam: Benjamins.
- Darinka VERDONIK, 2005: Nesporazumi v komunikaciji. *Jezik in slovstvo* 50/1. 51–63.
- Darinka VERDONIK, 2010: Between understanding and misunderstanding. *Journal of Pragmatics* 42/5. 1364–79.
- Jef VERSCHUEREN, 2000: *Razumeti pragmatiko*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Jerica VOGEL, 2004: Razvijanje razumevanja in vrednotenja govornjenega besedila. *Jezik in slovstvo* 49/2. 37–56.
- Edda WEIGAND, 1999. Misunderstanding: The standard case. *Journal of Pragmatics* 31/6. 763–85.
- Elda WEIZMAN, Shoshana BLUM-KULKA, 1992: Ordinary Misunderstanding. *Current Advances in Semantic Theory*. Ur. M. Stamenov. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 417–32.

SUMMARY

This article investigates how miscommunication manifests itself in ideological discourse and the causes for it. The research data are a 2015 TV-confrontation between the proponents and opponents of same-sex marriage in Slovenia. I perform a qualitative analysis of transcribed data based on the concept of macropropositions (van Dijk, Kintsch 1983). The findings show that both parties have problems understanding the opposite party's ideological framing, which drives the discussion, and that miscommunication on the level of macropropositions is present throughout the discourse. Following the miscommunication model of Coupland et al. (1991) we find that this miscommunication can be explained on several levels, from ideological framing to intercultural differences and personal drawbacks, and—in addition to Coupland's model—by circumstances that provoke emotion and competition.